

Camuflarea dezinformărilor Kremlinului în narațiuni aparent românești

[The camouflage of the Kremlin's disinformation in apparently Romanian narratives]

Marian VOICU

Abstract: *There were three waves of fake news in the last decade, the first one being developed during the crisis in Ukraine, the refugees, Brexit and the US presidential elections. The coronavirus pandemic was doubled by a second wave, and now the war in Ukraine is doubled by an information war, which is the third wave of fake news, part of hybrid warfare. The false narratives of these waves have been adapted, and the disinformation is disguised so as to appear to be about local issues and concerns. Because of the propagation of local narratives, it is difficult to demonstrate the causal links between the primary source (the Kremlin) and the target state (Romania) through classical techniques of dismantling false news. However, the analysis of the morphology of local narratives and the idiolect of disinformation, of the domestic sources and the channels of propagation can highlight relations of subordination to the primary narratives generated by Moscow. Some primary, secondary and endemic narratives, together with the related topics of public debate that they try to validate are exemplified in the article.*

Keywords: *fake news, disinformation, endemic narratives, Russia, Romania.*

Introducere

Războiul din Ucraina este dublat de un război informațional, care l-a precedat. Este al treilea mare val de *fake news* din ultimul deceniu. Pandemia de coronavirus a fost dublată de un al doilea val, primul fiind cel cu privire la criza din Ucraina (în jurul anului 2014), refugiați, Brexit și alegerile prezidențiale din Statele Unite. Narațiunile false din aceste valuri au fost resemantizate și autohtonizate: dezinformările pe care le conțin sunt camuflate astfel încât să pară că este vorba de teme și de preocupări locale. Amorsarea acestor narațiuni este urmată de dezbaterile publice și câteodată de cea politică. Kremlinul și-a adaptat astfel strategia de diseminare a dezinformării la rusofobia notorie a românilor.

Propagarea unor narațiuni autohtone face dificilă demonstrarea unor relații de cauzalitate între sursa primară (Kremlinul) și statul țintă (România) prin tehnici clasice de demontare a știrilor false. Și totuși, analiza morfologiei narațiunilor autohtone și a idiolectului dezinformării,

a surselor domestice și canalelor de propagare și amplificare poate stabili relații de subordonare față de narațiunile primare generate de Moscova.

Cele trei valuri de *fake news*

Fenomenul *Fake News* este astăzi unul global. A crescut numărul statelor sursă, diversitatea canalelor de propagare și amplificare, s-a modificat morfologia și idiolectul narațiunilor *fake*. Pandemia a fost o oportunitate pentru unele state de a angaja campanii de *fake news* și dezinformare, un context excepțional de instrumentalizare și resemantizare a narațiunilor. Așa se explică apariția Chinei ca sursă de dezinformare la nivel global.

Rusia rămâne însă, în continuare, cea mai importantă sursă de dezinformare. În plan strategic, campaniile sale de dezinformare sunt asumate ca strategie a războiului politic, în care măsurile active sunt menite să dividă, să distragă atenția, să demoralizeze și submineze societatea, fiind pregătite în termenii strategiei militare, cu obiective, tactici și bugete clar definite. Măsurile active pot preceda războiul convențional, ca în cazul Ucrainei și Georgiei, sau îl pot substitui.

Mobilizarea presei, a mediului academic și a celui politic din statele țintă nu a reușit să oprească răspândirea știrilor false, a teoriilor conspirației, dezinformării, „adevărurilor alternative”. Virusul dezinformării s-a adaptat, suferind mutații. Am intrat astfel în cel de-al treilea val global de *fake news*.

În primul val, apărut în Ucraina odată cu Euromaidanul, anexarea Crimeii și războiul din Donbas, dezinformarea era însoțită de propaganda brutală a Kremlinului, menită să acopere zgomotul mașinii de război. Războiul informațional a dublat războiul convențional, potențându-l letal. Au urmat criza refugiaților, Brexitul, referendumul pentru independența Cataluniei, scrutinele din SUA și Franța. Sursa principală era Federația Rusă, care a purtat un război informațional în Ucraina și un război politic în Occident – Noul Război Rece. Dacă în Ucraina scopul a fost acela de a potența agresiunea rusă și de a o legitima intern, în Occident obiectivul a fost interferența în scrutine, delegitimarea procesului electoral și a instituțiilor democratice.

În valul al doilea, campaniile de *fake news* și dezinformare au fost declanșate în contextul pandemiei de COVID-19. Ancorele emoționale erau altele, dar obiectivele au rămas aceleași. De această dată, sursele principale sunt China și Rusia, diferențele de abordare fiind majore. Scopul

campaniilor de *fake news* duse de Rusia în Occident este de a submina încrederea în autorități, în modul de administrare a crizei sanitare, Rusia promovându-se, în schimb, ca un furnizor global de sănătate publică. Campania Chinei a încercat să vectorializeze mesajul că originea virusului nu este China, ci Occidentul și că Beijingul a administrat exemplar criza sanitară.

În valul al treilea, Rusia duce un război hibrid împotriva Ucrainei: război convențional, cibernetic, informațional și politic. Undele acestui al treilea val se propagă la scară globală.

În anii care au trecut de la declanșarea primului val de *fake news*, lumea a traversat schimbări profunde, de la crize politice și economice la cele de sănătate, unele fiind amorsate sau potențate de campaniile de *fake news*. Ecosistemul dezinformării acoperă astăzi toate zonele sferei publice.

În toate cele trei valuri, Rusia a rămas principala sursă de dezinformare.

Diversificarea mediului de proliferare a conținutului *fake* generat de Moscova nu s-a produs de la vârf, ci prin multiplicarea exponențială a intermediarilor - asociații de prietenie, fundații, politicieni, oameni de afaceri, ziariști, experți, lideri religioși, ofițeri de informații, care pot genera creșterea exponențială a grupurilor țintă. Motivația implicării acestora poate fi de natură financiară, ideologică, de putere, nevoia de a aparține unui grup, unei cauze, de a da un sens propriei vieți sau apetența pentru conspirații și lectura paranoidă a realității.

Instrumentalizarea campaniilor de *fake news* ale Rusiei în termenii războiului politic nu asigură randament de la sine, în condițiile în care statele-țintă au produs strategii de contracarare. Nu este suficient să schimbi metoda de abordare și să optimizezi propagarea – ecosistemul dezinformării are propria sa viață. Ceea ce contează este abilitatea de a înțelege etosul națiunii sau comunității țintă. Asta face ca diferența între principalele state-sursă de *fake news*, Rusia și China, să fie semnificativă, în favoarea Rusiei.

În România, dezinformarea rusă s-a dovedit a fi eficientă datorită schimbării fundamentale a strategiilor de propagare. Impactul este dat de declinarea narațiunilor *fake* primare produse de Moscova, dar mai ales de hibridizarea și autohtonizarea acestora. Narațiunile sunt resemantizate astfel încât să pară a fi subiecte legitime de dezbatere publică, fără nicio legătură cu statele sursă, devenind endemice și autonome.

În ecosistemul global al dezinformării, înțelegerea tiparelor mentale, etosului, contextului și mizei geopolitice a statului țintă este esențială. Moscova și-a adaptat tacticile cu abilitate, spre deosebire de China sau de alte state-sursă. România este membră a UE și NATO, situată într-un

spațiu al mentalităților fluid, central-est-european și balcanic, care a ieșit în 1989 din național-comunismul ceaușist de factură stalinistă într-un mod violent, erodată de corupție și prinsă încă în mecanismul unui capitalism de sorginte neocomunistă.

În România, sursele care se revendică explicit de la *Lumea rusă* sunt aproape absente cu totul. Explicația ține nu de lipsa resurselor rusești, ci de kremlinofobia românilor; propagarea dezinformării prin surse locale este mai eficientă. Sursele sunt partidele eurosceptice, suveraniste, oamenii de afaceri și politicienii corupți, liderii religioși, mișcările de extremă dreapta, presa afiliată oligarhilor, mișcărilor suveraniste și celor pseudo-ortodoxe.

Din cauza „friei de ruși” a românilor, camuflarea surselor de dezinformare ca domestice a fost vitală pentru Moscova, după tiparul implantării clandestinilor. Pentru a înlătura orice suspiciune privind eventualele asocieri ale surselor cu Moscova, acestea trebuiau să propage narațiuni autohtone, endemice. Dezinformarea rusă este mai eficientă decât a altor actori statali datorită strategiilor de diseminare, prin declinarea narațiunilor *fake* primare în narațiuni secundare, specifice unui spațiu geopolitic mai larg, de exemplu cel al estului postcomunist, dar mai ales prin hibridizarea acestora și transformarea lor în narațiuni autonome, endemice, prin resemantizare și legitimarea narațiunilor *fake* ca teme de dezbatere publică în România.

Marile narațiuni ale Kremlinului sunt pliate pe etosul local, integrate în dezbateră publică de idei, ceea ce le face să pară oportune și fără nicio legătură cu Moscova. Campaniile de *fake news* autohtone speculează temele principale de dezbatere publică sau le anticipează. Amorsarea succesivă a dezbaterii în plan public și apoi politic legitimează narațiunile - referendumul pentru modificarea Constituției, inițiat de Coaliția pentru familia tradițională, este un exemplu.

Narațiuni primare, secundare și endemice

Kremlinul promovează mai multe narațiuni primare (NP), concepute pentru uz intern sau extern, și declinate prin *fake news* și dezinformare în narațiuni secundare (NS), specifice unui spațiu civilizațional și geopolitic mai larg, cum ar fi, de exemplu, cel balcanic sau cel al estului postcomunist. Unele din narațiunile secundare prind viață proprie, devin autonome, adevărate metanarațiuni, fiind legitimate ca forme autohtone, endemice (NE), cu miză în dezbateră publică internă, fără legătură aparentă cu narațiunile primare lansate de Kremlin.

Vom evalua câteva narațiuni primare, secundare și endemice și temele de dezbatere publică (TD) pe care le validează ca legitime și oportune.

NP: UE se dezintegrează, statele membre nu mai acceptă să fie tratate drept colonii.

NS: România a fost acceptată în UE pentru forța de muncă, materii prime ieftine și pentru a fi transformată în piață de desfacere; pentru a fi acceptată în UE, a trebuit să vândă ieftin corporațiilor occidentale resursele și proprietățile. De la aderare, românii trăiesc mai prost.

NE: România este o colonie a UE, condusă de statul paralel.

NE: Suveranismul este singura soluție pentru a anula statutul de colonie.

TD: Ieșirea din Uniunea Europeană.

NP: Rusia a traversat cele mai bune perioade când la conducere s-au aflat lideri puternici, precum Ivan cel Groznic, Petru cel Mare sau Stalin. Liderii slabi, precum Nicolae al II-lea sau Elțîn, au fost manipulați de Occident și au scufundat Rusia în haos. Putin este un astfel de lider puternic, iubit și respectat de popor și de liderii pacifiști ai lumii.

NS: Țările foste comuniste nu au parte de lideri puternici, patrioți, de aceea traversează vremuri tulburi. Sub pretextul unor alegeri democratice, Occidentul instalează la putere marionete pe care le controlează.

NE: În România, în numele luptei anticorupție, structurile de forță sunt folosite de Occident pentru a reduce la tăcere patrioții adevărați, fabricându-le dosare și înscenându-le procese.

TD: Anularea proceselor de corupție, a sentințelor, restructurarea DNA și subordonarea acestuia ministrului Justiției.

NP: Vestul este decadent, promovează homosexualitatea, identitatea de gen, legalizarea pedofiliei, adopțiile de către cuplurile gay.

NS: Uniunea Europeană impune noilor state membre, foste comuniste, valorile sale decadente.

NE: Ortodoxia este singura rezistență întâlnită în România de lobbyul gay, neomarxist, de la Bruxelles, așa se explică atacurile împotriva Bisericii. În timpul pandemiei, statul-antihrist a suspendat libertățile religioase, a închis bisericile, a interzis pelerinajele; se

- încearcă modificarea ritualului botezului și interzicerea predării religiei în școli, în numele corectitudinii politice.
- TD: Coaliția pentru familia tradițională a inițiat referendumul pentru modificarea Constituției în sensul definirii căsătoriei ca fiind uniunea dintre un bărbat și o femeie.
- NP: Lumea rusă este o mare civilizație, a III-a Romă, un spațiu al toleranței, al întâlnirii culturilor, un pod între Est și Vest.
- NS: Rusia a contribuit dezinteresat la propășirea statelor vecine.
- NE: Rusia a fost alături de România în momentele esențiale ale istoriei sale, a participat la edificarea statalității și câștigarea independenței.
- NE: România face parte din Lumea rusă prin ortodoxie, prin limba liturgică - slavona, prin relațiile de rudenie între principii, prin cultură; viitorul va apropia din nou cele două țări, despărțite acum temporar de interesele egoiste și violente ale Occidentului.
- TD: Interzicerea promovării culturii ruse și rescrierea istoriei sunt expresii ale șovinismului și rusofobiei conducătorilor de la București.
- NP: Occidentul vrea să distrugă Rusia, prin război convențional și informațional.
- NS: Occidentul a cooptat fostele state comuniste în NATO pentru a amplasa baze militare mai aproape de Rusia și a pregăti un atac.
- NE: Românii își riscă viața inutil, pentru ca cei de la putere să facă pe plac americanilor. Un război va începe în curând, iar românii vor plăti prețul slugărniceii - riposta rusă va fi neiertătoare. România nu își poate permite cheltuielile militare la care e obligată. Americanii se comportă ca niște stăpâni în România.
- TD: Ieșirea României din NATO.
- NP: Ucraina este un stat artificial, nu există o limbă și o națiune ucraineană. Guvernul ucrainean este ilegal și fascist. Ucraina trebuie denazificată. Crimeea a revenit la Rusia ca urmare a voinței democratice exprimată prin referendum.
- NS: Teritoriul Ucrainei ar trebui împărțit de statele vecine.
- NE: Bucovina de Nord și sudul Basarabiei ar trebui să revină României, de drept.

NE: Românii și moldovenii ar trebui să urmeze exemplul rușilor din Crimeea și să decidă prin referendum unirea. Nu Moscova se opune unirii, ci Bruxellesul.

TD: Anularea tratatului politic cu Ucraina din 1997, care recunoaște pierderea teritoriilor. Respingerea asocierii cu Ucraina ca partener de securitate la Marea Neagră - Ucraina este un stat inamic, nu prieten.

România poate dezvolta reziliență față de aceste interferențe. Primul pas ar fi identificarea vulnerabilităților și anticiparea consecințelor. Este extrem de dificil de imaginat un răspuns la aceste campanii fără a aduce atingere libertății de exprimare. Cu toate acestea, coordonarea instituțională și abordarea multidisciplinară este vitală.

Notă: Textul de față reprezintă o variantă prescurtată și modificată a articolului "Cum sunt camuflate dezinformările Kremlinului în narațiuni aparent românești", publicat în *Veridica*, <https://www.veridica.ro/analize/cum-sunt-camuflate-dezinformarile-kremlinului-in-naratiuni-aparent-romanesti>.